

Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Opetussuunnitelmien lähtökohdat ja niiden
toteutuminen Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa

Kari Kalliokoski
Päivi Mäki-Haapoja

2009

Mäki-Haapoja, Päivi; Kalliokoski, Kari

”Opetussuunnitelmien lähtökohdat ja niiden toteutuminen Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa ”

27 sivua + 15 liitesivua

Opettajakoulutuksen kehittämishanke

Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu

Ryhmän opettaja Maarit Kolari

Toukokuu 2009

Asiasanat Opetussuunnitelma, lähtökohdat, lait ja asetukset

TIIVISTELMÄ

Tässä kehittämishankkeessa tarkasteltiin Keski-Pohjanmaan aikuisopiston koulutuksen yhteydessä käytettävien opetussuunnitelmien rakennetta ja ulkoasua. Tarkastelun kohteina olivat Keski-Pohjanmaan aikuisopiston eri koulutusaloilta tiimien laatimat opetussuunnitelmat ja etenkin niiden lähtökohdat, niin ulkoasun kuin myös vallitsevien lakien ja asetusten mukaan. Näiden reunaehtojen mukaan tarkasteltuna Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa käytössä olevien opetussuunnitelmien lähtökohdat selvittämään, jotta se helpottaisi opetussuunnitelmien totutustyötä Keski-Pohjanmaan aikuisopistolla tulevaisuudessa.

Selvitys opetussuunnitelmien nykytilasta tehtiin, lähinnä koulutusaloilta opetussuunnitelmia vertaillen, vaikkakin impulssi työn teemaan tuli keskustelussa muiden Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa työskentelevien opettajien kanssa. Vertailut tehtiin vertailemalla ensin kaikkien koulutusaloilta opetussuunnitelmien rakennetta keskenään ja sen jälkeen vertailemalla opetussuunnitelmien rakennetta ja sisältöjä, opetussuunnitelmiin kohdistuviin lakeihin, määräyksiin ja ohjeisiin.

Kehityshankkeen vertailujen perusteella voitiin yleisesti todeta, että opetussuunnitelmien nykytilanne Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa on kovinkin kirjava ja heti alussa kävi selväksi se työn määrä, jonka yhdenmukaisten opetussuunnitelmien laatiminen, kaikille Keski-Pohjanmaan aikuisopiston koulutustiimeille, kaikki alakohtaiset vaatimukset huomioiden ottaen, olisi ollut niin mittava, että päädyimme kehittämishankkeessamme vain ehdottamaan yhteisen opetussuunnitelman laatimiseksi erityistä projektia käynnistettäväksi Keski-Pohjanmaan aikuisopistolle.

Sisällysluettelo

1 KEHITTÄMISHANKKEEN TARKOITUS	1
2 OPETUSSUNNITELMIEN NYKYTILANNE KESKI-POHJANMAAN AIKUISOPISTOSSA	1
2.1 Opetussuunnitelmiin kohdistuvat lait, asetukset ja muut määräykset	1
2.2 Asiakkaiden tarpeet ja näyttötutkintojärjestelmä	3
2.3 Opetussuunnitelman laadinta	5
3 OPETUSSUNNITELMAN YHTEINEN OSA KESKI-POHJANMAAN AIKUISOPISTOSSA	10
4 OPETUSSUNNITELMIEN RAKENNE KESKI-POHJANMAAN AIKUISOPISTOSSA	12
4.1 Oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien lähtökohdat	12
4.2 Henkilökohtaistaminen ja sen huomioiminen opetussuunnitelmissa	13
4.3 Opinto-ohjaus	16
4.4 Opintojen hyväksilukeminen	17
4.5 Työssä oppiminen	18
4.6 Oppimisen ja opetuksen arviointi	20
5 OPETUSSUNNITELMIEN TUTKINTOKOHTAINEN OSA	22
6 OPETUSSUNNITELMIEN ARVIOIMINEN	23
7 EHDOTUS OPETUSSUNNITELMATYÖLLE	25
8 YHTEENVETO	27
LÄHTEET	28
LIITTEET	
LIITE 1. Työssäoppimisen sopimus ja -ohjeet	
LIITE 2. Opetussuunnitelman yhteinen osa. Keski-Pohjanmaan aikuisopisto 2008	

1 KEHITTÄMISHANKKEEN TARKOITUS

Kehittämishankkeen alkuperäisenä tavoitteena oli tehdä ehdotus yhtenäisestä opetus-suunnitelman rakenteesta, jota olisi voitu hyödyntää Keski-Pohjanmaan aikuisopistos-
sa, opetussuunnitelmien teossa ja koulutusten markkinoinnissa. Idea kehittämishank-
keen sisällölle tuli Päivin ja minun työpaikalla, Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa
keskustellessamme yhdessä puhdistuspalvelutiimin opettaja Pirkko Rahkosen kanssa
opetussuunnitelmien kirjavuudesta oppilaitoksessamme. Tavoitteemme yhdenmukai-
nen opetussuunnitelman rakenne ei aivan täyttynyt, koska yhteisen pohjan hyväksy-
minen ja käyttöönotto olisi vaatinut koulutusalaakohtaisilta tiimeiltä kommentoinnit ja
hyväksynät, johon emme aikataulullisesti ennättäneet. Yhtenäinen pohja olisi no-
peuttanut opetussuunnitelmien tekemistä ja samoin se olisi varmistanut, että koulu-
tuksessa tarvittavat koulutusalaakohtaiset vaatimukset olisivat tulleet opetussuunnitel-
missa huomioituiksi.

Keski-Pohjanmaan aikuisopisto toimii aikuiskoulutukseen erikoistuneena oppilaitok-
sena ja on aktiivinen toimija työelämää ja yritysten toimintaedellytyksiä kehittävässä
hanketoiminnassa. Keski-Pohjanmaan aikuisopisto on osa Keski-Pohjanmaan koulu-
tusyhtymää. Koulutusyhtymän yhteinen strategia- ja arvoperusta on kirjattu Strategi-
aan 2010 ja koulutusyhtymän opetussuunnitelman yhteiseen osaan
(<http://www.kpedu.fi>). Keski-Pohjanmaan aikuisopisto soveltaa omassa toiminnas-
saan koulutusyhtymän opetussuunnitelman yhteistä osaa aikuiskoulutukseen soveltu-
vin osin.

2 OPETUSSUUNNITELMIEN NYKYTILANNE KESKI-POHJANMAAN AIKUISOPISTOSSA

2.1 Opetussuunnitelmiin kohdistuvat lait, asetukset ja muut määräykset

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston koulutustoimintaa toteutettaessa on huomioitava
seuraavien lakien ja asetusten määräykset:

- Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/98) (<http://www.finlex.fi>)

- Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (812/98) (<http://www.finlex.fi>)
- Laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002) (<http://www.finlex.fi>)

Lainsäädännön mukaan ammatillisen aikuiskoulutuksen tarkoituksena on ylläpitää ja kohottaa aikuisväestön ammatillista osaamista, antaa opiskelijoille valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen, kehittää työelämää, edistää työllisyyttä, tukea elinikäistä oppimista sekä edistää tutkintojen ja niiden osien suorittamista. Tutkinnoissa ja koulutuksessa tulee huomioida erityisesti työelämän tarpeet. Ammatillisen aikuiskoulutuksen yhteydessä tulee toteuttaa työelämän kehittämis- ja palvelutoimintaa tarjoamalla yrityksille ja julkisyhteisöille osaamisen kehittämispalveluja (L631/98.) Aikuiskoulutusta järjestetään kaikilla koulutuksen osa-alueista, niin yleissivistävänä kuin ammatillisenakin koulutuksena.

Aikuiskoulutuksen ohjeistukseen ja rahoitukseen liittyvät omalta osaltaan eduskunta, valtioneuvosto, opetusministeriö sekä työministeriö. Eduskunta säätää aikuiskoulutusta koskevat lait ja päättää valtion talousarvioissa aikuiskoulutuksen määrärahoista. Valtioneuvosto taasen antaa lakeja täsmentävät asetukset ja päättää koulutuksen kehittämislinjojen periaatteista. Opetusministeriö valmistelee toimialansa lainsäädännön ja valtioneuvoston päätökset sekä ohjaa hallinnonalan toimintaa. Työministeriö vastaa työvoimapoliittisesta aikuiskoulutuksesta.

Opetusministeriöllä on kokonaisvastuu koulutuspolitiikasta ja opiskelijan tarpeisiin ja osallistumispäätökseen perustuvasta omaehtoisesta aikuiskoulutuksesta. Ministeriö vastaa erityisesti mm. riittävästä, kaikille avoimesta perustarjonnasta ja aikuisväestölle soveltuvista järjestämismuodoista, toimivasta tutkintorakenteesta ja laadunvarmistuksesta sekä opetushenkilöstön kelpoisuudesta ja osaamisesta.

Työvoimapoliittisen aikuiskoulutuksen hankintasopimuksissa annetaan mm. määräyksiä, jotka koskevat koulutuksen tavoitteita ja pääsyedellytyksiä, tiedottamista, opetusmenetelmiä, opiskelijan oikeusasemaa, koulutuksen keskeyttämisen menettelytapoja, työssä oppimisen ja työharjoittelun toteuttamista ja ohjausta, palautteen keräämistä, tukiopetuksen ja työnhakuvalmennuksen toteuttamista sekä henkilökohtaisten opiskeluohjelmien, työllistymisraportin ja ammattitaitokartoitusten laatimista. Työvoimapoliittisten koulutusten hankintasopimuksissa edellytetään myös opetushallituk-

sen henkilökohtaistamismääräyksen noudattamista sekä henkilökohtaisten näyttösuunnitelmien ja oppimissuunnitelmien laatimista tutkinnon suorittajan kanssa. Hankintasopimusten määräykset perustuvat mm. lakiin julkisesta työvoimapalvelusta. Kouluttajien tulee perehtyä alkavien työvoimakoulutusten hankintasopimuksiin.

2.2 Asiakkaiden tarpeet opetussuunnitelmiin ja näyttötutkintojärjestelmä

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston asiakkaat koostuvat julkishallinnon, teollisuuden, kuntien ja monien eri toimijoiden tai yksityisten ihmisten muodostamasta ryhmästä, jolla on mitä moninaisimpia tarpeita ajatellen esimerkiksi opetussuunnitelmien sisältöä ja rakenteita. Keski-Pohjanmaan aikuisopiston pedagoginen toiminta perustuu sille ajatukselle, että jokainen ihminen on arvokas ja ainutkertainen, jokaisella on oikeus ihmisarvoiseen elämään ja työhön sekä tasa-arvoisiin itsensä kehittämisen mahdollisuuksiin. Näin jokainen eri asiakasryhmään kuuluva toimija pyritään kohtaamaan tasapuolisesti hänen tarpeidensa mukaan, olkoonkin ne tarpeet joko suoraan opetustoimintaan tai niiden järjestämiseen liittyviä toimintoja.

Koulutuksen aikana huomioidaan opiskelijoiden yksilöllisyys. Yksilöllisyys on myös erilaisuuden hyväksymistä ja kunnioittamista sekä erilaisten opiskelijoiden ja heidän kokemustensa huomioon ottamista. Kaikki opiskelijat eivät ole luonnostaan yhtä aktiivisia ja omatoimisia eivätkä kykene yhtä hyvin tekemään itsenäisiä valintoja ja vaikuttamaan omaan oppimiseensa. Koulutuksen aikana tuetaan näiden opiskelijoiden aktiivisuuden ja itseohjautuvuuden kehittymistä.

Aikuiskoulutuksen yhtenä kulmakivenä on näyttötutkintojärjestelmä, jossa henkilön ammatillinen osaaminen voidaan kansallisesti ja laadullisesti tunnustaa riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta (esim. harrastaminen). Tärkeintä on ammatin hallinta. (Opetushallitus: Näyttötutkinto-opas, 2007)

Näyttötutkintojärjestelmä sellaisenaan asettaa määräyksiensä ja käytäntöjensä kautta haasteita opetussuunnitelmille, mutta myös sitä kautta miten kulloinkin koulutuksen järjestäjä on huomionnut tutkinnon suorittajan tarpeet. Tutkinnon suorittajan tausta

vaikuttaa vahvasti myös siihen, minkälainen resursointi on suorittajalle varattava. Tämä ei voi myöskään olla vaikuttamatta siihen, mitä opetussuunnitelmatyössä on huomioitava, puhuttaessa tutkinnon suorittajan henkilökohtaisista ominaisuuksista tai vaikka hänen kulttuuritaustastaan.

Työelämä osallistuu vahvasti näyttötutkintojen suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin. Näyttötutkintojärjestelmä tarjoaa aikuisväestölle joustavan tavan osoittaa, uudistaa ja ylläpitää ammatillista osaamistaan. (Opetushallitus: Näyttötutkinto-opas, 2007)

Näyttötutkintojärjestelmässä tunnistetaan ja tunnustetaan eri tavoilla hankittu osaaminen. Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla näyttötutkinnon perusteissa määritelty ammattitaito. Järjestelmän keskeisiä periaatteita ovat kolmikantayhteistyö, tutkintojen riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta, tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuuksissa sekä lisäksi henkilökohtaistaminen. (Opetushallitus: Näyttötutkinto-opas, 2007)

Henkilökohtaistaminen toteutetaan kolmessa vaiheessa, jossa ensimmäisen vaiheen aikana mahdollisen tutkinnon suorittajan aiemmat taidot ja tiedot tunnistetaan yhteisesti ja häntä autetaan hakeutumaan koulutustarpeittensa mukaan, lisäksi hänen mahdollinen erityistuen tarve esim. koulutuksen suhteen pyritään selvittämään ja kohdentamaan koulutuksessa tarvittavat resurssit oikein ja auttamaan tutkinnon suorittajaa. Tämä ensimmäinen vaihe on nimeltään hakeutumisvaiheen henkilökohtaistaminen.

Toisen vaiheen aikana henkilökohtaistamisessa pureudutaan näyttötutkintojärjestelmän mukaiseen tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamiseen, jolloin tutkinnon suorittajaa autetaan hänen tarpeidensa mukaan tutkintotilaisuuden järjestämisessä siten, että tutkintotilaisuuden ympäristö sovitetaan esimerkiksi tutkinnon suorittajan omalle työpaikalle, ottaen huomioon samalla tutkinnon perusteiden vaatimukset. Samalla myös huomioidaan tutkintotilaisuuden suorituksen ja suunnittelun aikana tutkinnon suorittajan erityiset esimerkiksi kulttuurisidonnaiset, ja myös muut tutkinnon suorittamiseen vaikuttavat seikat. Tutkintotilaisuus suunnitellaan yhdessä tutkinnon suorittajan ja hänen työpaikkansa edustajan mukaan.

Kolmannen vaiheen henkilökohtaistaminen tapahtuu varmentamalla tutkinnon suorittajan tarvittava ammattitaito, jossa huomioidaan koulutuksen laatu ja sisältö mahdollisimman tarkasti siten, että se sopivasti täydentää tutkinnon suorittajan ammattitaidolle asetettuja vaatimuksia.

Näyttötutkintoja ovat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot sekä erikoisammattitutkinnot. Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen opetussuunnitelmaperusteisesti ja näyttötutkintoperusteisesti eroavat toisistaan. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaperusteisessa järjestelmässä perustutkinto suoritetaan suorittamalla hyväksyttävästi opetussuunnitelman perusteiden mukainen koulutus. Näyttötutkintoperusteisessa järjestelmässä ammatillinen perustutkinto suoritetaan osoittamalla hyväksytysti tutkinnon perusteissa vaadittu osaaminen tutkintotilaisuuksissa. Ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan tutkinnon osittain, ja arvioinnin tekevät ns. kolmikantaperiaatteella työnantajien, työntekijöiden sekä opetusalan edustajat. Lopullisesti arvioinnin hyväksyy toimialakohtainen tutkintotoimikunta. (Opetushallitus: Näyttötutkinto-opas, 2007)

Näyttötutkintoihin osallistumiselle ei voida asettaa koulutukseen osallistumista koskevia ennakkoehtoja. Tutkinnot suoritetaan kuitenkin yleisesti erilaisen valmistavan koulutuksen yhteydessä.

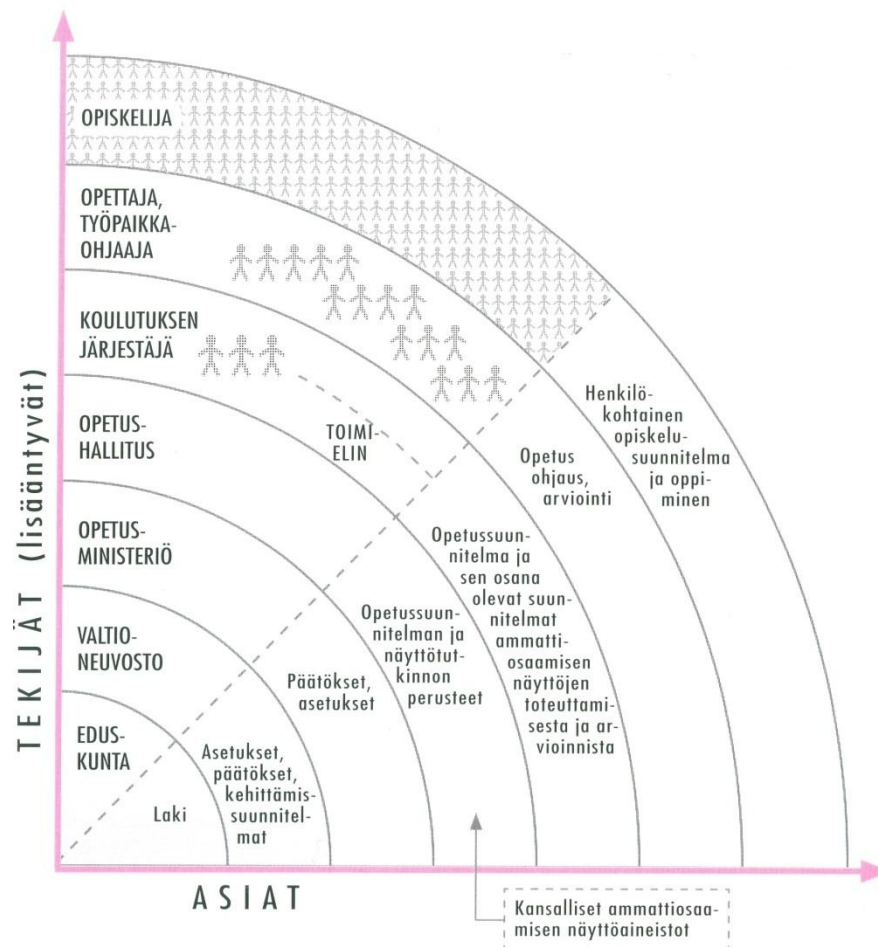
Valmistavan koulutuksen järjestäjän tulee vahvistaa opetussuunnitelma tutkintojen perusteiden mukaisesti. Koulutus ja siihen sisältyvät tutkintotilaisuudet on jäsennettävä tutkinnon osien mukaisesti.

Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavaan perustutkintoon sisältyvät yhteiset opinnot eivät ole pakollisia koulutuksessa, joka valmistaa näyttötutkintona suoritettavaan perustutkintoon, mutta niiden tavoitteet tulee ottaa soveltuvin osin huomioon opetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestämisessä.

2.3 Opetussuunnitelman laadinta

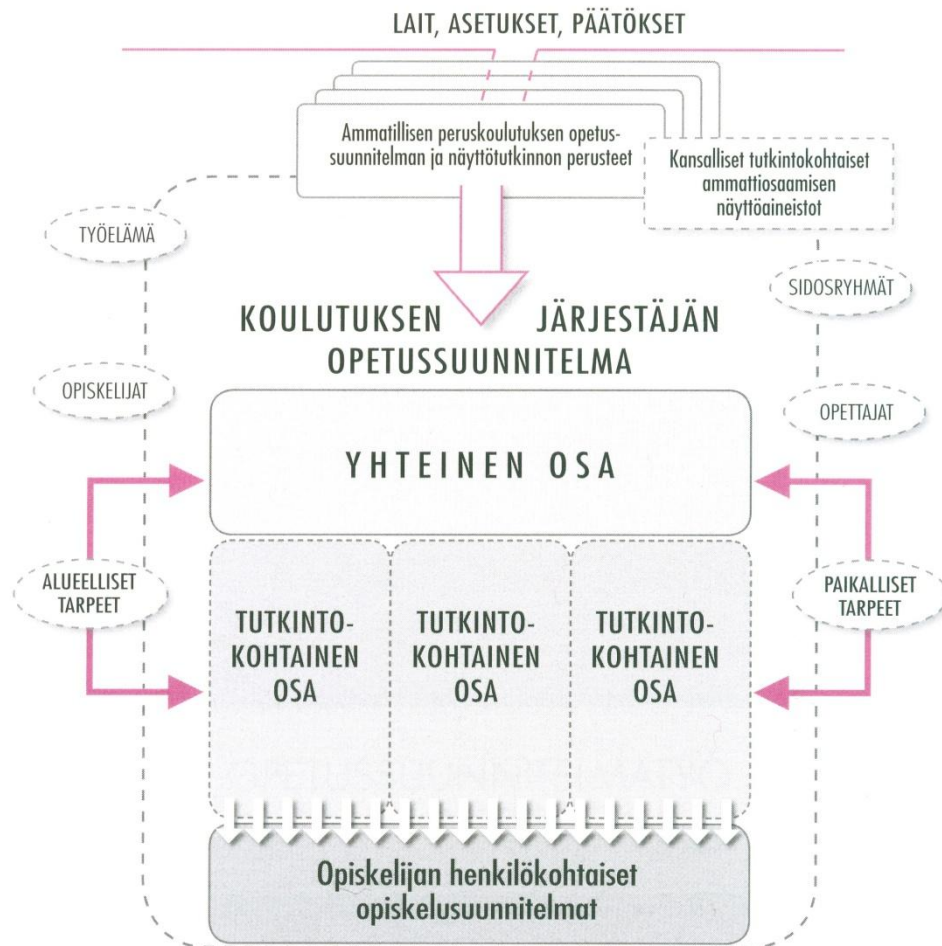
Opetushallitus päättää lakien ja asetusten pohjalta ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Opetushallitus myös hyväksyy ammatillisiin perustutkintoihin kansalliset ammattiosaamisen näyttöaineistot. Ne on laadittu opetussuunnitelman perusteiden pohjalta yhteistyössä työelämän ja oppilaitosten edustajien kanssa.

Kuva 1 Opetussuunnitelmajärjestelmä. (Hätönen, 2006)

Hätösen (2006, 21) mukaan opetussuunnitelma on koulutuksen järjestäjän laatima ja hyväksymä, hallinnollinen ja julkinen asiakirja. Opetussuunnitelma sisältää kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja varten yhteisen osan ja tutkinnoittain eriytyvät osat. Opetussuunnitelma tehdään koko tutkinnolle ja kaikille niille koulutusohjelmille, joita koulutuksen järjestäjä tarjoaa. Opetussuunnitelma sisältää koulutuksen järjestäjän itse

ja yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa tarjoamat opinnot ja siinä tarkennetaan tarpeen mukaan alueellisten ja paikallisten tarpeiden pohjalta opetussuunnitelman perusteissa määrättyjen opintojen tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit. Opetussuunnitelma sisältää valinnaiset ja vapaasti valittavat opinnot.

Kuva 2 Opetussuunnitelma. (Hätönen, 2006)

Valmistavaa koulutusta toteutettaessa on koulutuksen järjestäjillä keskeisenä ohjenuorana tutkintovaatimuksissa määritelty ammattipätevyys sekä sen arviointia koskevat perusteet. Koulutuksen järjestäjän tulee laatia näyttötutkintoja ja valmistavaa koulutusta varten opetussuunnitelma, jossa noudatetaan tutkinnon perusteiden määräyksiä. Opetussuunnitelma on kouluttajan ja opiskelijan yhteinen oppimisprosessia suuntaava ”toimintaohje”, joka sisältää kuvauksen oppimiskäsityksistä, koulutuksen tavoitteista, sisällöistä ja opiskelumenetelmistä sekä oppimisen arvioinnista.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998) määrittää koulutuksen suunnittelusta mm. seuraavaa:

3 § Yhteydet työelämään

Tutkinnoissa ja koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. ...

3 luku / Opetus

8 § Näyttötutkintoon valmistava koulutus

Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä päättää 13 §:ssä tarkoitettujen tutkintojen perusteiden mukaisesti koulutuksen järjestäjä. ...

9 § Ammatillinen lisäkoulutus

Muun kuin 8 §:ssä tarkoitetun ammatillisen lisäkoulutuksen sisällöstä, laajuudesta ja järjestämisestä päättää koulutuksen järjestäjä. Asianomainen ministeriö voi antaa koulutusta koskevia määräyksiä.

Opetussuunnitelmalla on tiedottava ja markkinoiva tehtävä, sillä opiskelija hyödyntää sitä valitessaan oppilaitosta, jossa aikoo opintonsa suorittaa. Lisäksi opetussuunnitelma luo yhteistä organisaatiokulttuuria ja sitä voidaan hyödyntää sisäisessä tiedottamisessa. (Hätönen 2006, 24).

Opetussuunnitelmaa voidaan hyödyntää myös työelämäyhteyksien ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Opetussuunnitelma onkin hyvä laatia yhteistyössä työelämän kanssa, jolloin sitä voidaan hyödyntää mm. työssäoppimisen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. (Hätönen 2006, 24).

Opetussuunnitelman yhtenä perustavoitteena on auttaa opiskelijaa suunnittelemaan elämäänsä ja opintojaan sekä tekemään uratavoitteisiin liittyviä valintoja. Opetussuunnitelman tuleekin olla niin selkeästi laadittu, että opiskelija kykenee sen pohjalta laatimaan oman henkilökohtaisen, yksilöllisiä valintoja sisältävän opiskelusuunnitelmansa. (Hätönen 2006, 25). Opetussuunnitelmassa on huolehdittava siitä, että opiskelijalla on oikeus saada riittävästi opetusta ja tarvitsemaansa ohjausta koulutuksen järjestämistavasta riippumatta oppilaitoksen jokaisena työpäivänä sekä työssä oppimisen aikana. Koulutuksen järjestäjän on vastattava myös opiskelijan itsenäisten opintojen etenemisestä siten, että opiskelutehtävät suunnitellaan, opiskelijoiden työskentelyä ohjataan ja tavoitteiden saavuttamista arvioidaan.

Opiskelijan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että opetussuunnitelmasta käy ilmi, miten opintokokonaisuuksiin sisältyvät opinnot muodostuvat ja mitkä ovat arviointiperusteet. Opintosuunnitelman tulee selkeästi kertoa, mitä opiskelijan tulee opiskella, mitä valintoja hän voi opinnoissaan tehdä ja mitä hänen suorituksissaan ja osaamisessaan arvioidaan. (Hätönen 2006, 25-26).

Hätösen (2000) mukaan opetussuunnitelman rakenne määrittyy sen mukaan, mitä koulutuksia varten opetussuunnitelma laaditaan ja siihen tulee sisältyä ns. yhteinen osa ja tutkintokohtainen osa. Opetussuunnitelma laaditaan koko tutkinnon suorittamisajalle.

Opetussuunnitelma voi olla osa oppilaitoksen toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa ja siihen voidaan dokumentoida oppilaitoksen toiminta-ajatus, visiot, arvot ja oppimiskäsitys sekä oppilaitoksen omaleimaisuus. (Hätönen 2006, 25).

Opetussuunnitelma on pohja käytännön opetuksen toteutukselle, joten sen luettavuuteen, käytettävyyteen, saatavuuteen ja ulkoasuun tulee kiinnittää huomiota. Opetussuunnitelman tulee säilyä yhtenäisenä asiakirjana ja on varmistettava, että sitä ei voi muuttaa muuten kuin virallisilla päätöksillä. (Hätönen 2006, 26).

Opetushallituksen määräyksen (32/011/2005) mukaan opetussuunnitelman yhteisen osan tulee sisältää

- keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat ja suunnitelma opetukseen liittyvästä yhteisöllisyyttä vahvistavasta toiminnasta, joka tarjoaa mahdollisuuden arvopohdintaan ja kulttuuriperintöön perehtymiseen
- koulutukselle asetetut tehtävät sekä tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi
- koulutuksen järjestämisen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona
- opetuksen järjestämisen (lähi-, etä-, monimuoto-opetus, oppisopimuskoulutus)
- henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintaperiaatteet
- osaamisen tunnustamisen periaatteet
- opintojen tarjonnan yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa
- opinto-ohjaukseen liittyvien tukipalvelujen järjestämisen
- suunnitelman kodin ja oppilaitoksen yhteistyön toteutuksesta
- suunnitelman opiskelijahuollon järjestämisestä sekä opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämisestä

- työssäoppimisen järjestämisen periaatteet ja menettelytavat
- erityisopetuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestämisen periaatteet
- maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestämisen periaatteet
- opiskelijan arvioinnin ja ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisen periaatteet (L 601/2005, 25 a §)
- henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelman: tavoitteet, toteutuksen ja menetelmät, joilla kehitystä arvioidaan
- kaikille aloille yhteisen ydinosaamisen ja yhteisten painotusten toteuttamisen periaatteet
- itsearvioinnin toteuttamissuunnitelman. (OPH 30.9.2005 M 32/011/2005)

Opetushallituksen määräyksen (32/011/2005) mukaan tutkinnoittain tulee tehdä suunnitelma

- opintojen järjestämisestä
- yhteisten opintojen ja ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetuista tavoitteista ja sisällöistä sekä opinnoissa etenemisestä
- opintokokonaisuuksien muodostumisesta: opintojaksoista, projekteista ja muista opiskeltavista kokonaisuuksista sekä työssäoppimisesta
- opiskelijan arvioinnin toteuttamisesta siten, että se sisältää toimielimen hyväksymän suunnitelman ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisesta ja arvioinnista
- opintokokonaisuuksien arvioinnista siten, että se sisältää opintokokonaisuuksien arviointikriteerit ja –menetelmät sekä kaikki arvosanojen saamiseksi vaadittavat opintosuoritukset
- osaamisen tunnustamisesta.

Yksilöllisen valinnaisuuden toteutumisen varmistamiseksi, tulee opetussuunnitelman pohjalta laatia henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, joissa on otettava huomioon opiskelijan valinnat, osaamisen tunnustaminen, työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt. (OPH 30.9.2005 M 32/011/2005)

3 OPETUSSUUNNITELMAN YHTEINEN OSA KESKI-POHJANMAAN AIKUISOPISTOSSA

Koulutuksen järjestävä ilmaisee yhteisessä osassa tahtonsa koulutuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta kaikkien tutkintojen osalta. Siinä määritellään kaikille koulutusaloille yhteiset periaatteet ja menettelytavat ja niiden ohella tarvittavin osin myös koulutusaloittaisia linjauksia. Yhteinen osa on pohja tutkintokohtaisille osille, joten se laaditaan ja päivitetään ennen niitä. (Hätönen 2006, 32).

Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymän yhteinen strategia- ja arvoperusta on kirjattu Strategiaan 2010 ja koulutusyhtymän opetussuunnitelman yhteiseen osaan (<http://www.kpedu.fi/?deptID=12090&searchword=strategia>). Keski-Pohjanmaan aikuisopisto soveltaa omassa toiminnassaan koulutusyhtymän opetussuunnitelman yhteistä osaa aikuiskoulutukseen soveltuvin osin.

Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymän strategiassa 2010 on erillinen pedagoginen osa-strategia. Sen lähtökohdina ovat konstruktivistinen oppimiskäsitys, elinikäisen oppimisen tukeminen ja yksilöiden erilaisten edellytysten ja tarpeiden huomioiminen koulutuksessa. Aikuiskoulutuksen painopisteenä on työelämälähtöisyys, tutkintosuoritusten ja oppimisen henkilökohtaistaminen sekä oppimisvalmiuksien kehittyminen.

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston toiminta-ajatus

Keski-Pohjanmaan aikuisopisto on aikuisten koulutukseen erikoistunut oppilaitos, joka toimii kuntayhtymässä liikelaitoksena. Aikuisopiston tehtävänä on tuottaa maakunnan väestön ja elinkeinoelämän tarpeista lähteviä koulutus- ja kehittämispalveluita. Lisäksi aikuisopisto toimii alueemme ulkopuolella keskeisillä osaamisalueillaan (Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä, taloussuunnitelma 2008-2010.)

Liikeideana on toteuttaa joustavasti, yksilöllisesti ja työelämälähtöisesti aikuiskoulutusta, josta valtaosa on tutkintotavoitteista. Toisena tärkeänä tehtävänä on yritysten ja yhteisöjen kanssa räätälöidyt kehittämissankkeet ja palvelut, jotka lisäävät alueen kilpailukykyä, hyvinvointia ja työllisyyttä. Toiminta-ajatusta toteutetaan uusimalla

palveluja, osallistamalla yritysten kehittämiseen, rakentamalla yksilöllisiä täsmäkoulutusratkaisuja sekä laajentamalla osaamista ja verkostoitumista eri sidosryhmien kanssa (Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä, taloussuunnitelma 2008-2010.)

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston henkilöstöorganisaatio

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston henkilöstöorganisaation lähtökohtana on matala, toimintasektoreihin ja tiimeihin rakentuva järjestelmä. Organisaatio muodostuu johtoryhmästä, koulutusala- ja asiantuntijakohtaisista tiimeistä. Johtoryhmään kuuluu rehtori sekä hanketoiminnasta, yrityspalveluista, ja työvoimapalveluista vastaavat kehittämisspäälliköt sekä talousspäällikkö. Laajennettuun johtoryhmään kuuluu lisäksi koulutusaloittain tiiminvetäjät. Tiimitoiminnan periaatteena on tehdä työtä yhteisvastuullisesti tiimin erilaisuutta hyödyntäen yhteisten tavoitteiden ja pelisääntöjen mukaisesti. Tiimien tavoitteena on toteuttaa ja kehittää kunkin alan koulutusta ja muuta toimintaa sekä tukea tiimien jäsenten ammatillista osaamista ja työkykyisyyttä.

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston profiloituminen

Keski-Pohjanmaan aikuisopisto profiloituu työelämän kehittämis- ja palvelutoimintaan. Työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä toteutetaan Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymässä aikuisopiston koordinoimana yhteistyössä yritysten, julkisyhteisöjen ja koulutus- ja kehittämisorganisaatioiden kanssa. Koulutusten suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan työelämän tarpeet.

4 OPETUSSUUNNITELMIEN RAKENNE KESKI-POHJANMAAN AIKUISOPISTOSSA

4.1 Oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien lähtökohdat

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmatyössä sekä koulutusten toteuttamisessa huomioidaan edellä esitetyt lainsäädännölliset ja opetushallituksen määräykset, työvoimakoulutusten hankintasopimusten ehdot sekä oppilaitoksen ihmis- ja oppimiskäsitykset. Oppilaitoksen opetussuunnitelmatyössä huomioidaan lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta lisätty määräys (8§) tutkinnon suorittamisen ja opiskelun

henkilökohtaistamisesta. Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta.

Tämän yhteisen opetussuunnitelman lisäksi on laadittu koulutuskohtaiset opetussuunnitelmat. Opetussuunnitelman yhteisessä osassa kuvataan näyttötutkintojen suorittamista ja valmistavien koulutusten toteuttamista määrittävät yhteiset periaatteet ja toimintatavat. Koulutuskohtaisissa opetussuunnitelmissa kuvataan koulutuksen tavoitteet, sisällöt, toteutus ja opetusmenetelmät. Tutkintoon valmistavassa koulutuksessa opetussuunnitelman laatimista ohjaavat joko opetussuunnitelman perusteet (perustutkinto) tai tutkinnon perusteet (ammattitutkinto, erikoisammattitutkinto) (<http://www.oph.fi/nayttotutkinnot>). Työvoimapolitiittisissa koulutuksissa opetussuunnitelmissa tulee huomioida myös hankintasopimusten määräykset. Tutkintotavoitteissa koulutuksissa on tutkinnon perusteiden asettamat vaatimukset huomioitava aina ensisijaisesti koulutusta toteutettaessa.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa on laadittu Opetussuunnitelmien yhteinen osa vuonna 2008 (liite 3). Yhteisessä osassa otetaan kantaa myös tutkintokohtaisten opetussuunnitelmien laadintaan.

4.2 Henkilökohtaistaminen ja sen huomioiminen opetussuunnitelmissa

Opetushallitus on antanut määräyksen (43/011/2006) näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Määräyksen mukaisesti koulutuksen järjestäjä ei voi jättää noudattamatta ko. määräystä tai poiketa siitä.

(<http://www.oph.fi/page.asp?path=1,443,9111,9378>)

Opetushallituksen näyttötutkinto-oppaassa (2007, 24) ohjeistetaan henkilökohtaistamista tarvittavan ammattitaidon hankkimisen vaiheessa. Ohjeen mukaan tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisessa ja oppimisen suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon henkilön elämäntilanne, osaaminen, todetut oppimistarpeet ja työssä oppimisen mahdollisuudet. Henkilökohtaistamisessa selvitetään ja sovitaan yhteisesti opiskelijalle soveltuvat koulutuksen järjestämismuodot ja oppi-

misympäristöt, joita koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus tarjota, sekä opetus- ja arviointimenetelmät ja ohjaustoimet.

Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisen vaiheessa perehdytetään henkilö itseensä oppijana, ohjataan soveltuvien joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen suunnittelussa ja opiskeluvaihtoissa, sekä ohjataan opiskelua ja neuvotaan, sekä ohjataan myös tarvittaessa muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin. Lisäksi näyttötutkintoon valmistava koulutus tulee aina toteuttaa voimassa olevien tutkinnon perusteiden mukaisena.

Keski-pohjanmaan aikuisopistossa henkilökohtaistaminen on huomioitu opetussuunnitelmien sisällössä siitä annettujen määräysten ja lakien mukaan seuraavasti.

Näyttötutkintoon hakeutumisen henkilökohtaistaminen on toteutettu Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa siten, että näyttötutkintoon hakeutuvalla tutkinnon suorittajalle varmistetaan hänen aiempi osoitettavissa oleva osaaminen ja mahdollinen aikaisempi koulutus. Kun osaaminen on varmistettu ja tunnistettu, on tutkinnon suorittajalla oikeus ja mahdollisuus osoittaa oma osaamisensa tutkintotilaisuudessa. Mikäli on havaittavissa, että tutkinnon suorittajalla olisi lisäkoulutuksen tarve ajatellen tutkinnon perusteiden vaatimuksia, ohjataan tutkinnon suorittaja valmistavaan koulutukseen ja vasta sen jälkeen tutkintotilaisuuteen. Opetussuunnitelmassa on nimenomaan huomioitava etukäteen ammattialakohtaisen tutkinnon perusteiden vaatimukset, jotta tutkinnon suorittaja ja koulutuksen järjestäjä voivat yhteistuumin selvittää tutkinnon suorittajan aiemman osaamisen, jotta välttyään toisaalta tutkinnon suorittajan kohdalla liialliselta- tai liian vähäiseltä kouluttamiselta ajatellen tutkinnon perusteiden vaatimuksia ja tutkintotilaisuuden järjestämistä

Opetussuunnitelmilla on myös vaikutuksensa markkinointiin, ajatellen näyttötutkintoon hakeutumisvaihetta. Opetussuunnitelmissa tulisi näkyä toisaalta mitkä ovat kyseisen näyttötutkinnon vaatimukset ajatellen opiskeltavia aiheita ja niiden laajuuksia, kyseiset seikat kiinnostavat etenkin tutkinnon suorittajaa. Toisaalta opetussuunnitelmissa tulisi näkyä, mitkä ovat tutkinnon hyödyt, ajatellen esimerkiksi tutkinnon suo-

rittajan ammattitaitoa. Työnantajalle on varmaankin merkittävää se, kuinka tutkinnon suorittajan ammattitaito paranee tai laajenee ajatellen hänen spesifisiä työtehtäviä.

Opetussuunnitelmien avulla on mahdollista etsiä tutkinnon suorittajalle sopiva koulutusmuoto, huomioiden työpaikan tarpeet ja etenkin tutkinnon suorittajan omat tarpeet. Tutkinnon suorittajan työpaikka ja työpaikan esimies ovat vahvasti mukana tutkinnon suoritusta ja valmistavaa koulutusta valittaessa, mutta ensisijaisesti kyseiset valinnat tekee tutkinnon suorittaja. Tällöin opetussuunnitelman sisältö ja rakenne ovat ratkaisevia.

Näyttötutkintoon hakeutumisen henkilökohtaistaminen on ulotettu koskemaan eri kulttuuritaustaisia tutkinnon suorittajia, jolloin hakeutujan tausta kielellisesti ja kulttuurillisesti erityistarpeinen on pyritty huomioimaan mahdollisimman tarkasti, näin voimme auttaa hakeutujaa suoriutumaan oman tasonsa mukaisesti hakeutumisvaiheen erityisongelmista. Toisaalta tällä hetkellä Keski-Pohjanmaan aikuisopistolla ei vielä mielestämme ole riittävästi huomioitu opetussuunnitelma tasolla, esimerkiksi eri kulttuuritaustan omaavia tutkinnon suorittajia tai valmistavaan koulutukseen tulevia. Tämä on seikka, joka tulisi huomioida valittaessa tulevien opetussuunnitelmien ulkoasua, kieltä ja asiasisältöjä.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistolla on opetussuunnitelmissa toteutettu tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistaminen siten, että tutkinnon suorittajat, joilla on tutkintojen perusteissa edellytetty ammattitaito, voivat edetä suoraan tutkinnon suorittamiseen, ilman valmistavaa koulutusta. Tällöin tutkinnon suorittajalle sovitaan hänen haluamansa tutkinto tai sen osa suoritettavaksi tutkintotilaisuudessa. Näille valmistavan koulutuksen ulkopuolelta tuleville henkilöille laaditaan lähtötasokartoitus ja heidät haastatellaan. Kartoituksen perusteella heidät ohjataan joko suoraan näyttötutkintoon tai tarpeen mukaan valmistavaan koulutukseen. Opetussuunnitelmassa kyseinen määräys on huomioitu yhteisessä osiossa.

Opetussuunnitelman yhteisessä osassa on esitetty myös se, että jokaiselle tutkinnon suorittajalle laaditaan henkilökohtainen opiskeluohjelma johon kuuluvat henkilökohtainen oppimissuunnitelma ja henkilökohtainen tutkinnon suoritussuunnitelma. Hen-

kilökohtaisessa tutkinnon suoritus suunnitelmassa sovitaan missä, miten ja minkälaisessa ympäristössä tutkinnon suorittaja näyttötutkinnon suorittaa.

Opetussuunnitelman yhteisessä osassa on huomioitu se, että tutkinnon suorittaja tekee tutkinnon suoritus suunnitelman yhteistyössä työpaikan sekä oppilaitoksen edustajien kanssa siten, että näyttötutkinnon suorittamisessa huomioidaan tutkinnon suorittajan osaaminen ja toisaalta työpaikan vaatimukset suhteessa tutkinnon perusteisiin. Tutkinnon suorittajan työpaikan soveltuvuus kyseiseen näyttötutkintoon ja sen osiin selvitetään yhteistyössä työpaikan edustajan ja tutkinnon suorittajan kanssa. Mikäli kyseisen näyttötutkinnon suoritus ei ole joiltain osin mahdollinen tutkinnon suorittajan työpaikalla ja järjestetään muualla tutkinnon perusteiden vaatimusten mukaisesti.

Ajatellen ammatillista aikuiskoulutusta on opetussuunnitelmalla myös vahva rooli sitoutettaessa työnantaja ja työvoimahallintoa näyttötutkintojärjestelmään. Niinpä opetussuunnitelmat on laadittava vakuuttamaan elinkeinoelämää näyttötutkintojärjestelmän tarpeellisuudesta kehitettäessä aikuisten osaamista. Opetussuunnitelmissa on huomioitava tarkkaan tutkinnon suorittajan oikeusturvaa ajatellen näyttötutkinnon suorittamista ja arviointia verraten niitä niistä annettuihin lakeihin ja määräyksiin.

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston koulutusala kohtaisissa opetussuunnitelmissa on tarkkaan kerrottu mikä on tarvittavan ammattitaidon taso, millä voi tutkintotilaisuuteen osallistua. Mikäli tutkinnon suorittaja tutkintotilaisuudessa epäonnistuu joltain osin tai kokonaan, verratessa tutkinnon suoritusta tutkinnon perusteisiin, voi tutkinnon suorittaja täydentää näyttötutkintoa ja uusia niiltä osin kuin aikaisemmin annettu näyttö on hylätty tai sovittu täydennettäväksi. Näyttötutkinnon suorittamisen voi täydentää seuraavan tutkintotilaisuuden yhteydessä tai erikseen omana täydentämistilaisuutena, joka tulee kyseeseen silloin, kun näyttö on puutteellinen tai kaikkia osa-alueita ei ole pystytty tutkintotilaisuudessa osoittamaan.

Hylättyyn näyttötutkintoon varataan yksi uusintamahdollisuus. Näyttötutkinnot tai sen osat uusitaan seuraavilla näyttöjen järjestämiskerroilla, tästä uusintamahdollisuudesta on kerrottu opetussuunnitelman yhteisessä osassa.

Perus-, ammatti ja erikoisammattitutkintojen tutkintoprosessi kytkeytyy luonnollisella tavalla tutkinnon suorittajan edustaman organisaation toimintaan, näin opetussuunnitelmien rakenne ja sisältö on pääosin tukemassa työelämässä tapahtuvia näyttötutkintoja ja niitä uudelleen laadittaessa mielestämme tulisikin huomioida vahvasti työelämän realiteetit ja vaatimukset.

4.3 Opinto-ohjaus

Opinto-ohjaus on huomioitava myös suhteessa opetussuunnitelmiin ja toisaalta peilaen sitä annettuihin ohjeisiin ja määräyksiin. Tärkeimpänä realiteettina on kuitenkin oppilaan tai asiakkaan omat tarpeet ja toisaalta sidosryhmien tarpeet ja vaatimukset. Keski-pohjanmaan aikuisopiston opinto-ohjauksesta on opetussuunnitelman yhteisessä osiossa annettu seuraava periaatteellinen ohje.

Erityisopetus ja opinto-ohjaus on järjestetty Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa tällä hetkellä siten, että jokaisella luokalla tai opiskeluryhmällä on vastuukouluttaja, joka huolehtii, että opiskelijoiden mahdolliset oppimisvaikeudet kartoitetaan ja vastuukouluttaja tukee opiskelijoiden oppimisprosessin etenemistä yksilöllisten oppimisedellytysten mukaisesti opiskelun eri vaiheissa.

Erityistä tukea tarvitseville oppilaille on Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa erityisopettaja, joka tukee ammattiopettajia ja vastuukouluttajia erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden yksilöllisten ohjaus- ja tukipalveluiden suunnittelussa. Erityisopettajan tehtävänä on antaa koulutuksen alussa opiskeluryhmille oppimisvalmennustunteja, joiden aikana perehdytään aikuisena oppimisen ja opiskelun taitoihin, sekä omaan tapaan oppia.

Oppimisvalmennus kartoittaa opiskelijan vahvuuksia ja vaikeuksia oppimisessa. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen opintojen alkuvaiheessa on ensiarvoisen tärkeää ja auttaa opiskelijaa saamaan tarvittavaa tukea opintojensa aikana.

Opinto-ohjaus ja erityinen tuki opiskelijoille on huomioitu mielestämme hyvin Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmissa niin yhteisessä osiossa kuin koulutusalakohteisissakin.

4.4 Opintojen hyväksilukeminen

Aikaisempien opintojen hyväksilukeminen suhteessa tutkinnon perusteiden vaatimukseen, selvitetään siinä vaiheessa kun mahdollinen tutkinnon suorittaja tai valmistavaan koulutukseen hakeutuja ottaa yhteyden Keski-pohjanmaan aikuisopiston henkilökuntaan kuuluvaan opettajaan, kouluttajaan tai ohjaajaan.

Aikaisempien opintojen hyväksi lukeminen selvitetään opiskelijan, tutkinnon suorittajan tai valmistavaan koulutukseen tulevan henkilön, aiemmin suoritettu osaminen perusteella, myös työkokemus ja harrasteet voivat vaikuttaa tutkinnon suorittajan valmistavan koulutuksen tarpeeseen. Aikaisempien opintojen hyväksi lukemisessa huomioidaan kulloisenkin suoritettavan tutkinnon opetussuunnitelman sisältöjen mukaan onko hyväksilukua mahdollista toteuttaa.

4.5 Työssäoppiminen

Työssäoppiminen toteutetaan Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa ammatillisessa aikuiskoulutuksessa opetussuunnitelmatasolla siten, että jokainen valmistavaan koulutukseen tuleva tutkinnon suorittaja toteuttaa koulutuksen aikana työssäoppimisjakson, joka vaihtelee koulutuksen pituudesta usein neljästä viikosta 12 viikkoon asti. Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelman yhteisessä osiossa on työssäoppiminen on huomioitu seuraavilla eri tavoilla.

Rekrytointikoulutuksessa työssäoppiminen on olennainen osa koulutusta, jolloin pääpaino on nimenomaan työssäoppimisessa, tällöin esimerkiksi voidaan työnantajan tarpeet huomioiden maksimissaan 30 päivän koulutus toteuttaa siten, että koulutuksesta kuusi päivää on niin sanottuja lähiopetuspäiviä tai muulla tavoin toteutettua tietopuolista opetusta ja loput 24 päivää voivat olla, joko työharjoittelua tai työssäoppimista. Lähes samoin voidaan toteuttaa rakenteeltaan esimerkiksi täsmäkoulutus, jolloin työnantaja ei palkkaa, kuten rekrytointikoulutuksessa, uutta väkeä yritykseen, vaan kouluttaa olemassa olevaa henkilökuntaansa yrityksensä tarpeiden mukaan. Tällainen tarve voi olla esimerkiksi yrityksen laajenemisvaiheen muutokseen liittyvä koulutus. Tällöin työssäoppimisen tavoitteena voi olla esimerkiksi oppia sovelletusti

osa opetussuunnitelman sisällöllisistä tavoitteista ja ammattitaitovaatimuksista omalatyöpaikallaan mahdollisimman aidoissa työelämätilanteissa.

Eräillä Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa olevilla koulutusaloilla nimitetään koulutuksen lopussa toteutettavaa työelämäjaksoa työharjoitteluksi. Työharjoittelulla on samoja ammattitaidon kehittymisen ja näyttöjen suorittamisen tavoitteita kuin työssäoppimisella, mutta siinä korostetaan työllistymisen tavoitetta. Työharjoittelun sijoituksessa opintojen loppuun, voidaan työharjoittelussa antaa opiskelijoille vaativampia ja vastuullisempia työtehtäviä. Tällaisen työharjoittelu toimii ikäänkuin perehdyttämällä opiskelijaa tuleviin työtehtäviin. Työharjoittelun aikana opiskelija työskentelee työpaikan nimeämän ohjaajan ohjauksessa. Työharjoittelun aikana kouluttajalla on samat tehtävät ja vastuut kuin työssäoppimisen aikana.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa koulutusten yksi tärkeimpiä tavoitteita on opiskelijoiden työllistyminen. Sen vuoksi on jo työssäoppimispaikan valinnassa tärkeää huomioida opiskelijan työllistymismahdollisuudet koulutuksen jälkeen. Tämä seikka onkin huomioitu opetussuunnitelmien koulutusaloittain osissa, joissa on yleensä viittaukset toivotun elinkeinoelämän harjoittelupaikkaan tai työssäoppimispaikkaan. Työssäoppimispaikan valinnassa tulee myös opiskelijoita ohjata huomioimaan omat työllistymismahdollisuutensa työssäoppimisen jälkeen.

Työllistymistavoitteen toteutumisen kannalta on tärkeää, että opiskelijat itse etsivät ja sopivat itselleen työssäoppimispaikan aina kun se on mahdollista. Opetussuunnitelmissa tulisikin huomioida koulutusaloittain opiskelijoiden työelämän oppimis- ja harjoittelutarpeet hiukan tarkemmin, tällä hetkellä koulutusaloittain opetussuunnitelmien sisällössä on ehkä liikaa huomioitu työharjoittelun kestoon liittyvät tarpeet.

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelman yhteisessä osassa on myös huomioitu se asia, että työharjoittelua ja työssäoppimista varten tehdään aina kirjallinen sopimus. Sopimuksessa on määritelty seuraavat työharjoitteluun ja työssäoppimiseen liittyvät asiat, kuten työssäoppimisen paikka, ajankohta, päivittäinen työaika ja sen ajoittuminen, viikoittainen kesto ja ajoittuminen. Myös työssäoppimisen tavoitteet ja työtehtävät, yhteyshenkilö ja työssäoppimisen ohjaaja työpaikalla. Ohjauksesta vastaava kouluttaja nimetään sopimukseen, ohjauksen toteuttaminen sekä mahdolliset

muut ehdot. Sopimuksen allekirjoittavat työssäoppimisen ohjaaja, opiskelija ja kouluttaja. (Työssäoppimisen sopimus ja -ohjeet liite 1.) Sopimuksen liitteeksi tulee työpaikalle antaa ohjeet työssäoppimisen järjestämisestä. (Työssäoppimisen sopimus ja -ohjeet liite 1.) Työnantajaa informoidaan työssäoppimisesta kirjallisesti ennen työssäoppimisen alkua.

Työssäoppimisen/työharjoittelun aikana on kouluttajan vastuulla:

- Huolehtia työssäoppimisen sopimuksen tekemisestä sekä allekirjoittamisesta.
- Tiedottaa työnantaja / työssäoppimisen ohjaajia ja opiskelijoita työssäoppimisen ohjeista
- Pitää yhteyttä työssäoppimisen ohjaajiin ja opiskelijoihin
- Huolehtia siitä, että opiskelijat saavat työssäoppimisen aikana riittävää ohjausta ja opastusta.
- Huolehtia siitä että jokainen opiskelija saa palautetta työskentelystään työpaikkaohjaajalta. Palautetta voidaan kerätä arviointilomakkeilla ja palautekeskusteluina . Kouluttajan tehtävänä on sopia yhteys henkilön/työpaikkaohjaajan kanssa palautekeskustelu
- Selvittää mahdollisia työssäoppimisen aikana eteen tulevia ongelmia (esim. opiskelijan luvattomat poissaolot, ohjauksen laiminlyönti)
- Huolehtia siitä että opiskelijat pitävät työpäiväkirjaa työssäoppimisen ajalta
- Tukea opiskelijaa selvittämään työllistymismahdollisuutensa työssäoppimispaikkaan.

Työssäoppimisen ja työharjoittelun aikana opiskelijat pitävät työpäiväkirjaa, johon he kirjaavat päivittäiset työtehtävät. Työnantajan / työpaikkaohjaajan tehtävänä on allekirjoittaa opiskelijan työpäiväkirja.

”Yhteishankintakoulutuksissa tehdään erilliset sopimukset yrityksen, oppilaitoksen ja opiskelijan kanssa”. (K-P aikuisopisto OPS-yhteinen osa)

4.6 Oppimisen ja opetuksen arviointi

Oppimisen arviointi on opetussuunnitelman yhteisen osan mukaan kiinteä osa oppimisprosessia. Se on jatkuvaa opiskelijan ja kouluttajan välistä vuoropuhelua. Opiskelijoiden tavoitteiden mukaista kehittymistä seurataan jatkuvan arvioinnin periaatteella. Arvioinnissa verrataan opiskelijan osaamista opintokokonaisuuksien tavoitteisiin.

Opiskelijan arvioinnin tavoitteena on tukea opiskelijaa oman osaamisensa arvioinnissa siten, että hän voi muodostaa itselleen mielekkäitä oppimistavoitteita ja -tapoja koulutuksesta/tutkinnosta suoriutuakseen. ”Kouluttajan tehtävänä on myös ohjata ja tukea opiskelijoita oman osaamisensa ja työllistymismahdollisuuksiensa arviointiin”. (K-P aikuisopisto OPS-yhteinen osa. 2008)

Kouluttajien tehtävänä on kerätä jatkuvasti palautetta koulutuksesta käymällä vuoropuhelua opiskelijoiden, työnantajien, koulutuksen ostajien ja vertaiskouluttajien kanssa sekä tekemällä oman työn itsearviointia.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa koulutuksen arviointi toteutetaan seuraavasti. Esimerkiksi yli 3 kk kestävästä työvoimapoliittisissa koulutuksissa, vastuukouluttaja kerää opiskelijoilta välipalautteen kun koulutuksen alusta on kulunut 1/3 koulutuksen kokonaiskestosta. Yli 8 kk kestävässä koulutuksissa, kerätään toinen välipalaute koulutuksen puolivälissä. Opiskelijoilta kerätään loppupalaute aina koulutuksen päättyessä. Palautteet, niin välipalaute kuin loppupalautekin opiskelijoilta OPAL-työvoimakoulutuksen palautejärjestelmällä.

Vastuukouluttajan tehtävänä on käydä läpi annetut palautteet opiskelijoiden kanssa, jolloin mahdolliset puutteet annetussa koulutuksessa suhteessa opiskelijoiden koulutustarpeen ja opetussuunnitelmien sisältöjen välillä tulee huomioiduksi ja jos mahdollista korjatuksi. Samoin oppilaspalautteet ovat vahva työkalu arvioitaessa työllisyyskoulutuksen vaikuttavuutta alueella. On kuitenkin huomioitavaa, että oppilaskohtaisissa palautteissa näkyvät myös sellaiset seikat, kuten taloudellinen tilanne maassamme.

Palaute kerätään lähes jokaisesta koulutuksesta, jota järjestetään Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa, opiskelijakohtaisen palautteen lisäksi kerätään opettajakohtaiset pa-

lautteet, joilla tietenkin on merkityksensä opettajien omaan kehitykseen suhteessa opetettavaan asiaan.

Opetussuunnitelmissa on ammattitaidon arviointi huomioitu, niin yhteisessä osiossa kuin myös alakohtaisissa, on molemmissa kerrottu arviointien kriteerit ja reunaehdot. Opetussuunnitelman yhteisen osan ohjeistus ottaa ammattitaidon arviointiin seuraavanlaisen kannan”, ammattitaidon arvioinnissa tulee tarkastella sitä, miten tutkinnon suorittaja on osoittanut osaavansa sen mitä tutkinnon perusteissa ko. tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksissa edellytetään. Tutkinnon suorittajan tutkintosuoritukset arvioidaan aina kouluttajan, työnantajan ja työntekijän yhteistyönä. Lisäksi tutkinnon suorittajalle annetaan mahdollisuus itse arvioida oma suorituksensa. Arviointi toteutetaan tutkintotilaisuuden jälkeen henkilökohtaisessa arviointikeskustelussa. Arviointikeskustelussa annettava palaute on osa hyvää arviointiprosessia. Arvioinnin painopisteen tulee olla työn tekemisessä, mutta arvioinnin tukena voidaan käyttää myös muita ensisijaisesti laadullisia arviointimenetelmiä kuten haastatteluja ja koulutuksen aikana tehtyjä projektitöitä ja tehtäviä.

Tutkinnon suorittajan ammattitaitoa arvioivilla henkilöillä tulee olla hyvä ammattitaito ko. näyttötutkinnon alalta. Tutkinnon järjestäjän vastuulla on järjestää näyttöjen arvioijille arvioijakoulutusta. Lisäksi kouluttajat perehdyttävät arvioijat etukäteen jokaiseen yksittäiseen tutkintotilaisuuteen. Vähintään yhdellä arvioijalla pitää olla suoritettuna näyttötutkintojen kehittämiskoulutus (=15 ov:n näyttötutkintomestarikoulutus). (K-P aikuisopisto OPS-yhteinen osa v. 2008)

Perustutkinnossa tutkinnonosat arvioidaan asteikolla 5-1 (5 = kiitettävä, 4-3 = hyvä ja 2-1 = tyydyttävä). Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa käytetään arviointiasteikkoa hyväksytty/hylätty. Tutkintotodistuksen myöntää tutkintotoimikunta oppilaitoksen esityksestä.

5 OPETUSSUUNNITELMAN TUTKINTOKOHTAINEN OSA

Hätösen (2006, 118) mukaan yhteisen osan lisäksi opetussuunnitelmaan tehdään suunnitelmat kaikkien tutkintojen osalta erikseen.

Opetussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan tutkinnoittain tulee tehdä suunnitelma mm. opintojen järjestämisestä, opintokokonaisuuksien muodostumisesta (opintojaksoista, projekteista ja muista opiskeltavista kokonaisuuksista sekä työssäoppimisestä), opintokokonaisuuksien arvioinnista sekä osaamisen tunnustamisesta. (Hätönen 2006, 80).

Tutkintokohtaisen osan laadinnassa, päivittämisessä ja kehittämisessä tulee rinnan tarkastella yhteisessä osassa tehtyjä linjavalintoja ja kuvattuja periaatteita. Tutkintokohtaisessa osassa päätetään asioista, jotka eriyvät tutkinnoittain ja opetussuunnitelma laaditaan aina koko tutkinnolle. (Hätönen 2006, 80).

Opintojen järjestäminen ja jaksotus

Opintojen järjestämisestä päätettäessä vastataan mm. seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä opetussuunnitelman perusteissa (kyseessä perustutkinto) tai näyttötutkinnon perusteissa kuvatut tutkintoon kuuluvat opinnot ovat pakollisia ja sellaisia, jotka koulutuksen järjestäjän tulee tarjota opiskelijoille?
- Mitkä valinnaisista opinnoista koulutuksen järjestäjä valitsee ja tarjoaa opiskelijoiden opiskeltaviksi?
- Miten muu valinnaisuus toteutetaan? (mukaillen Hätönen 2006, 82).

Opintokokonaisuuksien tarkentaminen

Opetussuunnitelmatyössä tulee pohtia, miten opintokokonaisuuksissa kuvatut työelämälähtöiset tavoitteet saavutetaan, mitä asioita opiskellaan ja miten asioita opiskellaan (Hätönen 2006, 92).

6 OPETUSSUUNNITELMIEN ARVIOIMINEN

Tässä kehityshankkeessa olemme ottaneet tarkasteluun kolmen eri koulutusalan opetussuunnitelmat ja etenkin sen miten niitä voitaisiin kehittää rakenteeltaan ja ulkoasul-

taan vastaaman nykyiset- ja tulevaisuuden tarpeet. Seuraavassa on kerrottu kehityshankkeen kohteina olleista koulutusaloittaisista opetussuunnitelmista, joita vertailimme toisiinsa ja opetussuunnitelmista annettuihin määräyksiin.

Yhteisen osan arviointi

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelman yhteinen osa on päivitetty loppuvuonna 2008, joten emme aloittaneet sen tarkastelua lähemmin vaan voimme toteuttaa lyhyen tarkastelun tuoneen sellaisen kuvan opetussuunnitelman yhteisestä osasta, että se täyttää hyvin OPH:n määräykset.

Alakohtaisten opetussuunnitelmien arviointi

Tarkastelun kohteeksi valittiin Keski-pohjanmaan aikuisopiston kolmen eri koulutusalan opetussuunnitelmat. Nämä kolme koulutusaloa olivat puhdistuspalvelu, metalli ja prosessialat. Puhdistuspalvelualan tarkasteltavana opetussuunnitelmana oli Toimitilahuoltajan perustutkintoon valmistava koulutus.

Prosessialan puolen koulutuksista otettiin tarkasteluun Kemiantekniikan perustutkinto ja metallin koulutuksista otettiin tarkasteluun Koneistajan koulutuksen opetussuunnitelma.

Alakohtaisissa opetussuunnitelmissa havaitut puutteet

Arvioimissamme Keski-Pohjanmaan aikuisopiston kyseisiä alakohtaisia opetussuunnitelmia, havaitsimme seuraavia puutteita, joista erä liittyy suoraan OPH:n 30.9.2005 M 32/011/2005 opetussuunnitelmista antamaan määräyksen, joka päivämääränsä mukaan edellyttäisi, että kaikki opetussuunnitelmat olisi oltava päivitetty tuon päivämäärän mukaan tai jälkeen, eli 30.9.2005 tai sen jälkeen. Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmista löytyi tuotakin päivämäärää vanhempia opetussuunnitelmia päivättyinä, olisikin syytä tarkistaa kyseiset opetussuunnitelmat ja päivätä ne uudestaan.

Opetussuunnitelmista löytyi myös vääriä termejä puhuttaessa esimerkiksi näyttötutkintojärjestelmästä. Opetussuunnitelmissa puhuttiin näytöistä kun nykyisin tulisi puhua tutkintotilaisuudesta, henkilökohtaisesta näyttösuunnitelmasta kun nykyisin pitäisi puhua pitäisi henkilökohtaisesta näyttötutkinnon suorittamissuunnitelmasta, samankaltaisissa termeissä oli selkeästi virheitä lähes kaikissa opetussuunnitelmissa, jonka johdosta tulevassa opetussuunnitelmatyössä olisi otettava huomioon viimeimmän näyttötutkinto-oppaan ohjeet ja uudet termit.

Alakohtaisten opetussuunnitelmien hyvät puolet

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmien hyvät puolet löytyvät ehdottomasti niiden työelämälähtöisestä rakenteesta, jossa on etenkin huomioitu alueen elinkeinoelämän tarpeet ajatellen vaikkapa työvoiman saatavuutta ja ammattitaitoa. Hyvä asia on myös se, että opetussuunnitelmista näkyy selkeästi koulutuslakohtaisten tutkintojen perusteiden vaatimukset suhteessa niistä annettuihin määräyksiin ja ohjeisiin. Henkilökohtaistaminen on hyvin esillä Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmissa.

7 EHDOTUS OPETUSSUUNNITELMATYÖLLE

Ehdotus opetussuunnitelmien yhdenmukaistamiseksi Keski-pohjanmaan aikuisopistossa tutkintotavoitteisessa koulutuksessa on seuraava. Ensinnä kutsutaan jokaisesta koulutuslakohtaisesta tiimistä yksi henkilö opetussuunnitelman uudistamisryhmään. Sovitaan opetussuunnitelmien kehitysryhmän henkilöiden kesken tehtävät ainakin nimeten seuraavat opetussuunnitelmien tekoon aktiivisesti vaikuttavat resurssit:

1. Aikaresurssi ja rahoitus
2. Puheenjohtaja koko toimintakaudelle
3. Sihteeri koko toimikaudelle
4. Henkilöt (kaikista tiimeistä ainakin 1), jotka uudistavat opetussuunnitelmat.
5. Tietokantaohjelmista vastaava henkilö

Opetussuunnitelmien kehitysryhmän työ loppuu vasta kun uudet opetussuunnitelmat on päivitetty ja otettu yhteiseen käyttöön siten, että muutokset tehdään niihin kollektiivisesti hyväksytyinä.

Opetussuunnitelmien kehitysryhmä kutsutaan sellaisenaan kokoon kun opetushallituksen- tai opetusministeriön määräyksissä tai ohjeissa tapahtuu jotain mikä vaikuttaa suoraan tai välillisesti opetussuunnitelmien uudistamiseen.

Aikataulu

Aikataulun laatiminen on opetussuunnitelman uudistustyössä erittäin tärkeä osatekijä. Liian tiukalla aikataululla saadaan ehkä enemmän haittaa kuin hyötyä ajatellen opetussuunnitelmien sisältöä. Toisaalta liian löysällä aikataululla tuhoetaan motivaatio ja tuloksellisuus, tuloksellisuudesta palkitaan myös. Aikataulu voisi olla vaikkapa vuoden mittainen ja kokoontumiset kehitysryhmällä ainakin kerran kuukaudessa.

Puheenjohtaja

Puheenjohtajaksi olisi hyvä kutsua opetuksen reunaehdot tunteva henkilö ja joka on jo aiemmin hankkinut kokemusta työelämästä, koulutuksen rakenteista ja opetussuunnitelmien rakenteesta. Välttämättä ei olisi huono asia, vaikka puheenjohtaja olisi muualta Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymän toimipaikasta, kuin aikuisopistosta. Tällöin muualla vastaavissa tehtävissä ollut henkilö näkisi asiat ikään kuin tuoreemmin ja voisi tuoda oman näkemyksensä Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmiin ja näin myös itse opetustyöhön.

Sihteeri, aikaresurssi ja opetussuunnitelmatyötä tekevät henkilöt

Sihteeriksi kutsutaan henkilö, joka on osoittanut täsmällisyytensä ja osaamisensa, mitä tulee sovittujen asioiden kirjaamiseen ja sihteerin tulisi tiedottamisessa huomioida kaikki henkilöstöryhmät. Aikaresurssi, eli kaikille –ryhmän jäsenille varataan tietty tuntimäärä vaikkapa kuukaudessa opetussuunnitelmatyöhön ja tälle aikaresurssille osoitetaan myös rahoitus. Oman työn ohessa tapahtuva kehitystyö on monesti osoittanut haavoittuvuutensa tämänkaltaisissa hankkeissa. Kaikista Keski-Pohjanmaan aikuisopiston koulutustiimeistä kutsutaan/velvoitetaan osallistumaan yksi nimetty henkilö kyseisen ryhmän toimintaan, näin varmistetaan ryhmän kokoonpano ja sitoutuminen jokaisessa kokouksessa. Tietokantaohjelmista vastaava henkilö, on ryhmän

yksi avainhenkilöistä. Vain hänen näkemyksensä avulla voidaan opetussuunnitelmat soveltaa sopivaan tietokantaohjelmaan. Myös päivityksien oikeellisuus taataan tietokantaperiaatteella ja myös se, että päivityksissä muutetut asiat opetussuunnitelmissa muutetaan joka tiimin kohdalla.

8 YHTEENVETO

Kehittämishankkeessamme olemme tarkastelleet opetussuunnitelmien laadinnan normit, lait ja asetukset. Sen lisäksi olemme tarkastelleet Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelmia, kuinka ne on toteutettu ja miten niissä on kyseiset normit, lait ja asetukset huomioitu. Alkuperäinen ajatuksemme oli rakentaa yhdenmukainen opetussuunnitelmapohja Keski-Pohjanmaan aikuisopistolle, mutta se muuttui, kun havaitsimme kuinka laajan asian kanssa työskentelimme. Saimme kuitenkin tehtyä oppilaitoksellemme ehdotuksen yhdenmukaisesta opetussuunnitelmapohjasta, mutta sen ottaminen yhteiseen käyttöön vaatii vielä opetusalaakohtaisten tiimien hyväksynnän. Päädyimme lopulta ehdottamaan kehittämishankkeessamme, että Keski-Pohjanmaan aikuisopistolla käynnistettäisiin erillinen projekti, jolla opetussuunnitelmat saataisiin samanmuotoisiksi. Lähtökohtana voitaisiin käyttää meidän laatimaa opetussuunnitelmarakenne ehdotelmaa.

Lähteet:

Hätönen, H. 2000. Eläköön opetussuunnitelma: Opas ammatillisille oppilaitoksille. Helsinki: Opetushallitus.

Hätönen, H. 2006. Eläköön opetussuunnitelma II. Opas ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja oppilaitoksille. Saarijärvi: Opetushallitus.

Keski-Pohjanmaan aikuisopisto. Opetussuunnitelman yhteinen osa. 2008.

Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä. Taloussuunnitelma 2008-2010.

Opetushallitus. 2007. Näyttötutkinto-opas näyttötutkintojen järjestäjien ja tutkinto-toimikuntien käyttöön.

Opetusministeriön internet-sivut:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/?lang=fi (luettu 24.02.2009)

Työministeriön internet-sivut:

<http://www.mol.fi/aikuiskoulutusinfo/aikuiskoulutus.html> (luettu 24.2.2009)

Lähteet:

Hätönen, H. 2000. Eläköön opetussuunnitelma: Opas ammatillisille oppilaitoksille. Helsinki: Opetushallitus.

Hätönen, H. 2006. Eläköön opetussuunnitelma II. Opas ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja oppilaitoksille. Saarijärvi: Opetushallitus.

Opetusministeriön nettisivut:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/?lang=fi (luettu 24.02.2009)

Työministeriön nettisivut: <http://www.mol.fi/aikuiskoulutusinfo/aikuiskoulutus.html> (luettu 24.2.2009)